

1 Innledning	1
2 Kort historisk gjennomgang av ulike årsaksforklaringer	1
2.1 Tre grunnretninger innen filosofien som forklarer årsaker til krig	1
2.1.1 Realisme	1
2.1.2 Idealisme	2
2.1.3 Liberalisme	2
2.1.4 Hva er likt og hva er ulikt i de tre skolene	2
2.2 Intensjonale årsaksforklaringer territorier	3
2.2.1 Kampen om territorier	3
2.2.2 Ideologiske intensjoner	3
2.2.3 Behov for en ytre fiende	4
2.2.4 Krig mot en undertrykkende maktstruktur	4
2.2.5 Sikkerhetsdilemmaet og "føre var"-prinsippet	4
2.2.6 Makthaveres ønske om å bli udødelig – ønske om ære	5
2.2.7 Kampen om ressurser	5
2.3 Utløsende årsaker til krig	5
3 Drøfting av hvilke årsaker som førte til utbruddet av andre verdenskrig	6
3.1 Var mangel på internasjonale strukturer en årsak til andre verdenskrig?	6
3.2 Hvilke intensjoner kan brukes som årsaksforklaringer til andre verdenskrig?.....	7
3.2.1 Hadde land et behov for å utvide sine territorier?m.....	7
3.2.2 Var ideologiske motsetninger en årsak til 2. verdenskrig?.....	8
3.2.3 Hadde noen land et behov for ytre fiender for å minske intern misnøye?	9
3.2.4 Var andre verdenskrig en frigjøringskrig?	9
3.2.5 Har sikkerhetsdilemmaet og "føre var"-prinsippet betydning som årsaksforklaring? 10	
3.2.6 Var andre verdenskrig forårsaket av enkeltindivider som ønsket å bli historiske?.....	10
3.2.7 Hvilken betydning hadde kampen om ressurser?	10
3.3 Utløsende årsaker	10
4 Avslutning	11

1 Innledning

I første del av oppgaven vil jeg drøfte ulike årsaker til krig. I del to drøfter jeg årsaker til hvorfor den 2. verdenskrig oppsto.

Etter hvert som sivilisasjoner, krigsstrategi og våpenteknologi har gjennomgått store endringer, har synet på krig endret seg parallelt. Vår forståelse av krig er preget av både den historiske bakgrunn vi har og den samtid vi lever i. Dagens allmenne oppfatning av krig fokuserer oftest på krig som en væpnet konflikt med minst en statsmakt involvert. Bakgrunnen er den utviklingen folkeretten fikk etter freden i Westfalen i 1648. Europeiske ledere prøvde da å skape en maktbalanse som skulle sikre fred i Europa. Etter denne fredstraktaten ble krig ansett som væpnet konflikt mellom stater.¹

Nils Petter Gleditsch definerer krig ”som en væpnet konflikt mellom to organiserte parter, hvorav minst én er en uavhengig stat, og som krever mer enn et visst antall døde i et gitt år. Denne definisjonen er vid nok til å omfatte både internasjonale kriger og borgerkriger.”²

2 Kort historisk gjennomgang av ulike årsaksforklaringer

2.1 Tre grunnretninger innen filosofien som forklarer årsaker til krig

Krig har vært en vanlig tilstand i menneskets historie. Mange tenkere har hatt behov for å forstå og forklare hvorfor krig oppstår. Her vil perspektiv og menneskesyn være med å prioritere de årsakene en finner. Allerede 400 år før år 0 oppgir den greske historikeren Thukydides ære, frykt og konflikt om økonomiske interesser som hovedårsaker til alle kriger.³ Hans årsaksforklaring til krig regnes for å være den første med et moderne perspektiv, og han ansees å tilhøre de klassiske realistene. Realismen er en av hovedretningene i politisk teori og fredsforskning. I statsvitenskapen opererer en i dag med tre forskjellige grunnretninger: realisme, idealisme og liberalisme. Det finnes flere retninger, men de sorteres normalt under en av disse tre.

2.1.1 Realisme

Realismen har et negativt menneskesyn som grunnleggende perspektiv. Realistene mener mennesket er grunnleggende ondt og egoistisk i sin natur. Dette gjenspeiles i deres syn på landenes atferd i internasjonale forhold. Landene beskrives som egoistiske vesener som er i konstant kamp med hverandre. Ethvert land er i stand til å utføre enhver umoralsk handling for egen vinning om landet tror det kan slippe ustraffet fra det. Dette synet preger forventningene en realist har til omverdenen. Realistene mener det er naturgitt at de sterkeste landene vil bruke sin

¹ Fotion, War and Ethics: A New Just War Theory, New York, Continuum International, 2007

² Hovi og Malnes (red), Anarki, makt og normer, Oslo, Abstrakt forlag, 2007, s 166

³ Østerud, Hva er krig, Oslo, Universitetsforlaget, 2009, s 16

overlegne posisjon til å utnytte svakere stater. Motivasjonen vil normalt enten være behovet for sikkerhet eller grådighet etter økte ressurser.

Realistene forklarer mangel på maktbalanse som en viktig årsak til krig. For realistene blir opprettelse av maktbalanser den mest fruktbare veien til fred. Realistene har liten tiltro til at overnasjonale organer og juridiske avtaler kan ivareta freden på lang sikt.

2.1.2 Idealisme

Idealistene mener at det er visse mangler i et samfunn som gjør at en krig oppstår. De ser på krig som en systemfeil. Idealistene har et grunnleggende positivt perspektiv på mennesket. De fokuserer på menneskets konstruktive sider. De fremhever at mennesket har et naturlig anlegg for samarbeid og evne til å vise omsorg, også for sine fiender. Idealistene fokuserer på utvikling av felles verdier og ideer som viktige verktøy for å omforme samfunnet. Etiske og juridiske standarder må være utgangspunktet for all utenrikspolitikk. For å skape en trygg verden må slike standarder utvikles og et internasjonalt juridisk rammeverk opprettes. Ved bruk av internasjonale domstoler til å håndheve de inngåtte standardene vil konflikter best forebygges og løses. I følge idealistene er det fraværet av overnasjonale juridiske løsninger som gjør krig til et reelt alternativ i internasjonale uoverenstemmelser.

2.1.3 Liberalisme

Liberalistene deler realistenes pessimistiske menneskesyn. Men i motsetning til realistene mener liberalistene at menneskets medfødte egoisme ikke trenger å forbli en permanent egenskap. Liberalistene mener denne egoismen kan tilfredsstilles gjennom fredelige virkemidler. Deres syn er at internasjonal handel og demokrati fremmer menneskets et lands interesser bedre enn krig og væpnet konflikt.

I følge liberalistene er proteksjonistisk handelspolitikk og mangel på internasjonale forpliktende handelsavtaler en viktig årsak til konflikt og krig.

2.1.4 Hva er likt og hva er ulikt i de tre skolene

Realistene, idealistene og liberalistene er enige om at internasjonal politikk sett i et historisk perspektiv, er preget av lovløshet og mangel på en felles anerkjent overnasjonal myndighet. De har ulike løsninger på denne utfordringen.

Realistene fokuserer på at maktbalanse mellom stater vil hindre konflikter. Idealistene fokuserer på at allmenngyldige verdier og prinsipper skal legges til grunn når forhold statene i mellom skal reguleres. I et historisk perspektiv gir liberalistene realistene rett i at stater har fulgt kun sine egeninteresser i internasjonale forhold. Både liberalistene og idealistene mener det er behov for

overnasjonale avtaler og organer for å forhindre krig. Idealistene ønsker internasjonale avtaler basert på etiske prinsipper som for eksempel folkeretten og menneskerettighetene. Idealistenes syn tar ikke stilling til den enkelte stats valg av politiske og økonomiske system. Liberalistene fremhever behovet for bindende handelsavtaler mellom stater som veien til fred. For liberalistene er kapitalismen en underliggende forutsetning.

På denne bakgrunn kan en si at for realistene er menneskets grådighet hovedårsaken til krig. For liberalistene er mangel på internasjonale avtaler innen handel en årsak til krig. Mens for idealistene er mangel på overnasjonalt juridisk rammeverk med mulighet for sanksjoner, en årsak til krig.

2.2 Intensjonale årsaksforklaringer

En handling kan forklares utifra intensjonen til den eller de som handler. Når en skal finne årsaker til krig kan det være fruktbart å søke etter intensjonen til de som starter en krig etter følgende modell:

1. En gruppe/stat har til hensikt å oppnå y.
2. Gruppen/staten tror at krig er det beste middelet for å oppnå y.
3. Gruppen/staten går til krig.

Hvis en forstår intensjonene til en gruppe/stat som vil innlede en krig, er det mulig at krig kan forebygges lettere. De intensjonale årsaksforklaringene til krig kan deles inn i hovedgrupper med til dels flytende overganger mellom forklaringene.

2.2.1 Kampen om territorier

Menneskets historie kan sees som en lang kamp om territorier. Imperier har blitt bygget og gått til grunne. Motivet for imperiebyggingen har vært et ønske om å tilegne seg størst mulig territorium og krig har vært det fremste virkemidlet.

2.2.2 Ideologiske intensjoner

Ideologiske konflikter handler om hvilke verdiprinsipper som skal styre samfunnet. Slike konflikter kan føre til krig. Krigsvolderen vil da bestemme de religiøse, politiske og/eller økonomiske løsninger som skal være implementert i et samfunn. USAs krigføring i Vietnam er et eksempel på en krig forklart som en ideologisk konflikt. USA begrunnet sitt engasjement i Vietnam med blant annet dominoteorien.⁴ Teorien gikk ut på at om et land ble kommunistisk, ville nabolandene følge etter. For USA ville dette innebære at landet kunne miste strategiske

⁴ Hovi og Malnes (red), Anarki, makt og normer, Oslo, Abstrakt forlag, 2007, s 72

posisjoner og kapitalistiske markeder. Teorien fikk gehør i de politiske kretsene i USA og var et avgjørende argument for USAs opptrapping av sitt engasjement i Indokina.

2.2.3 Behov for en ytre fiende

Når politiske makthavere i et land opplever sterk misnøye fra folket med sitt styre, kan det være en strategi å avlede misnøyen ved å trekke inn en tredjepart som en felles fiende av både makthaverne og folket. En årsak til krig blir da makthavernes behov for en ytre fiende. En krig kan gi mulighet til å avlede intern misnøye, sikre arbeidsplasser, eller til å utprøve våpensystemer.

Argentinas invasjon av Falklandsøyene i 1982 har blitt forsøkt forklart med den daværende militærjuntaens behov for å avlede den sterkt voksende misnøyen i befolkningen.

2.2.4 Krig mot en undertrykkende maktstruktur

Befolkningsgruppers behov for å frigjøre seg fra et sosialt og/eller økonomisk urettferdig maktsystem, kan være en årsak til krig. Historisk sett har mennesker underlagt seg andre mennesker i økonomiske og politiske systemer. Det har blant annet skjedd gjennom erobring av landområder, kolonisering og annektering.

Historieskrivere har i sine omtaler av krig ofte fokusert på erobringen av landområder, kampen om ressurser, ideologiske og økonomiske konsekvenser og/eller de militære og politiske lederne. Menneskene, og de lidelser folket ble utsatt for, ble sjeldent omtalt mer enn i bisetninger inntil moderne tid. Slaveøkonomi, etnisk diskriminering, klassesdiskriminering, regional utbytting, skjev fordeling av goder er alle stikkord for urettferdige forhold som kan utløse behov for opprør mot de politiske makthaverne.

Kulturelle forskjeller som språk, religion og etnisitet har økt muligheten for at misnøye skal utvikle seg til opprør og krig. Menneskets behov for å frigjøre seg fra undertrykkelse er dermed en årsak til krig.

Krigger som et opprør mot en dominerende maktstruktur kan ta flere former. Et væpnet opprør som tar sikte på å endre hele det økonomiske og politiske system i landet er en revolusjonskrig. Et væpnet opprør som har som mål å sikre en region uavhengighet, omtales som en løsrivelseskrig. Mens når utenlandske væpnede styrker settes inn for å hjelpe en undertrykt befolkningsgruppe, er det en militær intervensjon.

2.2.5 Sikkerhetsdilemmaet og "føre var"-prinsippet

Det er et dilemma at et lands ønske om å sikre seg mot krig kan øke risikoen for krig. Dette kalles sikkerhetsdilemmaet. Hvis land A søker å sikre sin trygghet gjennom opprustning, kan det

skape økt usikkerhet i land B, som da kan svare med egen opprustning. Dette kan utløse en negativ spiral med et rustningskappløp som resultat. Slik kan begrunnet eller ubegrunnet frykt for å bli angrepet bli en årsak til krig.

Det er blitt argumentert for at forebyggende krig vil kunne stoppe et rustningskappløp, og dermed hindre en eventuell storkrig. Dette var et av USAs hovedargumenter for sin invasjon av Irak i 2003.

2.2.6 Makthaveres ønske om å bli udødelig – ønske om ære

En mulig årsak til krig kan være makthaveres ønske om å sikre seg en varig plass i historien. De store erobrerne blir i litteraturen ofte fremstilt som helter med eksepsjonelle egenskaper. Dette kombinert med kulturer hvor aksept for krig er stor, kan ha inspirert enkeltpersoner til å starte kriger.

Darius I, Alexander den store, Qin Shi Huang og Napoleon var muligens styrt av en intensjon om å få en varig plass i historien.

2.2.7 Kampen om ressurser

Et lands tilgang til ressurser er en faktor som setter grenser for hvilken velstand det kan utvikle. Platon mente at for å utvikle en sivilisasjon måtte en ta ressurser fra andre og krig var derfor en nødvendighet.

Ønsket om tilgang på ressurser har vært en bakenforliggende årsak til mange kriger. En vil kunne finne ressursmotivet bak flere av de intensjonene som er nevnt tidligere i oppgaven. Når det i statsvitenskapen diskuteres hvilke virkemidler en stat bør velge i sin sikkerhetspolitikk, fremheves betydningen av at det skal være for kostbart å gå til krig. Et lands virkemidler for å hindre krig, skal øke fiendens kostnader ved et angrep. Tanken er at hvis en fiendes omkostninger ved en krig blir høyere enn verdien av en økt ressurskontroll, vil fienden avstå fra å angripe. Omvendt, hvis verdien av ressursene er større enn omkostningene ved et angrep, vil dette kunne være en risiko for landets sikkerhet.⁵

2.3 Utløsende årsaker til krig

Intensjonale årsaker er bakenforliggende årsaker til krig. Slike årsaker er sammensatte og det er derfor komplisert å drøfte hvilke årsaker som ligger bak en krig. For enhver krig vil en også finne utløsende årsaker, men disse vil være spesifikke hendelser for hver enkelt krig. Eksempler på utløsende årsaker for en krig er skuddene i Sarajevo som utløste den første verdenskrig, og terrorangrepet 11. september som utløste USAs krig i Afghanistan.

⁵ Hovi og Malnes (red), Anarki, makt og normer, Oslo, Abstrakt forlag, 2007, s 115

3 Drøfting av hvilke årsaker som førte til utbruddet av 2. verdenskrig.

3.1 Var mangel på internasjonale strukturer en årsak til 2. verdenskrig?

En kan spørre om mangel på en stabiliserende maktbalanse, overnasjonalt juridisk system og internasjonale handelsavtaler var medvirkende årsaker til 2. verdenskrig.

Etter første verdenskrig var forutsetningene for maktbalansen som hadde dominert verden blitt vesentlig endret. De to store imperiestatene England og Frankrike hadde lidd store økonomiske tap som følge av krigen. Det gjorde at de to landene ikke lenger var i stand til å dominere det globale maktspeillet, de hadde nok utfordringer med å opprettholde sine kolonivelder. Tysklands økonomiske og militære maktgrunnlag ble kraftig redusert som følge av fredstraktaten i Versailles. Traktaten oppløste det Ottomanske riket og det Habsburgske kongedømme. Deres territorier ble oppdelt i mange små og svake stater eller lagt under administrasjon av enten Frankrike, England eller Folkeforbundet.

Staten Sovjet ble opprettet som en følge av den russiske revolusjonen. Sovjet hadde behov for å utvikle interne maktstrukturer for å sikre sitt territorium. Den nye politiske sentralledelsen ønsket å konsolidere sin nyvunne makt. USA var den eneste stormakten som sto igjen etter første verdenskrig. Der var det liten interesse og vilje til å involvere seg i den globale maktpolitikken. Disse forholdene resulterte i at maktbalansen som hadde preget utenrikspolitikken før krigen, ble borte uten å bli erstattet av en ny maktbalanse.

Etter den første verdenskrig ble Folkeforbundet opprettet for å forhindre fremtidige kriger. Folkeforbundet skulle være et overnasjonalt organ som skulle fremme nedrustning, megle i utenrikspolitiske tvister og forbedre den globale befolkningens arbeids- og levevilkår. Folkeforbundet var et forsøk på å opprette en overnasjonal juridisk struktur.

Ideen om opprettelsen av Folkeforbundet samsvarer med de synspunkter som idealistene legger til grunn for en fredelig verden, nemlig behovet for et overnasjonalt juridisk rammeverk. Folkeforbundet ble aldri sterkt nok til å innta den rollen i internasjonal politikk som det var tiltenkt. Dette skyldtes flere forhold. Forbundet omfattet for få land, og bare de seirende land etter krigen fikk bli medlem. USA ratifiserte ikke avtalen, og dermed ble verdens økonomiske stormakt stående utenfor. Folkeforbundet var lite beslutningsdyktig, siden samtlige medlemsland hadde vetorett. Det manglet sanksjonsmuligheter, slik at stormaktene visste at folkeforbundet ikke hadde maktmidler å sette bak kravene.

I mellomkrigstiden var det fremdeles imperialismen som dominerte den globale økonomien. Stormaktene hentet ressurser i koloniene til egen vinning og var derfor ikke spesielt avhengig av

internasjonal handel. Dette er en viktig grunn til at det ikke eksisterte internasjonale handelsavtaler som gjorde stormaktene gjensidig avhengig av hverandre. Den internasjonale finanskrisen i 1929 førte til at mange land iverksatte proteksjonistisk tiltak for å sikre sin egen handelsbalanse. Dette resulterte i en krise i den internasjonale handelen og forsterket behovet for kolonier.

Det er sannsynlig at fraværet av internasjonale strukturer som en fungerende maktbalanse, et overnasjonalt juridisk system og/eller internasjonale handelsavtaler en medvirkende årsak til den 2. verdenskrig.

3.2 Hvilke intensjoner kan brukes som årsaksforklaringer til 2. verdenskrig?

I kapittel 2 er det beskrevet at krig ofte har vært brukt som et middel for å oppnå noe. Tyskland, Japan, Italia og Sovjet var i utgangspunktet de aggressive partene i den 2. verdenskrig. Det er derfor grunn til å fokusere på hva disse landene ønsket å oppnå med en krig.

3.2.1 Hadde land et behov for å utvide sine territorier?

Enkelte historikere mener at imperialismen var en sterkt medvirkende årsak til 2. verdenskrig. Fram til 1945 var den globale økonomien basert på kolonihandel. Den 2. verdenskrigen kan i denne sammenheng sees som en avslutning på det imperialistiske kappløpet mellom USA, Japan og de europeiske stater.⁶

I Hitlers krigsretorikk var begrepet Lebensraum et stadig tilbakevendende argument for en ekspansiv krigspolitikk. For Hitler handlet Lebensraum om det tyske folks behov for større territorier. I Versailles-traktaten ble Tyskland avspist med 15 % av sitt tidligere landbruksareal. Tyskland ble også fratatt sine kolonier, noe som utgjorde et arealtap på 83 % av det stortyske riket. Hitler hadde ambisjoner om å gjenoppbygge et stortysk rike, til dette trengte han tilgang til kolonier, råstoffkilder og eksportmarkeder.

Sovjet og Tyskland inngikk i august 1939 en ikke-angrepspakt, Molotov-Ribbentrop-pakten. Pakten inneholdt en hemmelig protokoll om oppdeling av Sentral- og Øst-Europa mellom de to partene. Det ble avtalt at Estland og Latvia skulle tilfalle Sovjet, samt østlige deler av Polen og Romania. Denne avtalen var indirekte en av årsakene til den 2. verdenskrig. Avtalen sikret Tyskland mot en russisk reaksjon da landet skulle invadere Polen.

Japans muligheter til å delta i det imperialistiske kappløpet var blitt sterkt begrenset av Versailles-traktaten og Washingtonavtalen. Børskrakket i 1929 rammet også Japan hardt siden landet hadde basert økonomien på eksport til vesten. Den økonomiske krisen skapte stor

⁶ Lyons, Den store fedrelandskrigen, Grøndahl & Son Forlag, 1977

bekymring i Japan. Landets avhengighet av økonomisk stabilitet i vesten var blitt tydeliggjort. Japan fryktet at fremtidige økonomiske kriser i vesten ville hindre landets mulighet til å bli en økonomisk stormakt. Men Japan så også krisen som en mulighet til å redusere sin avhengighet av vesten. Krisen hadde redusert vestens evne til å forsvare sine kolonier i Øst-Asia, og Japan så nå en mulighet til å skaffe seg egne kolonier. Japan inkluderte derfor imperialismen i sin økonomiske strategi.

Av seierherrene fra 1. verdenskrig var Italia det landet som fikk minst gjennomslag for sine krav i Versailles. Dette oppfattet Italia som både en fornærmelse og en dyp urettferdighet. I mellomkrigstiden hadde Italia ambisjoner om å bli en økonomisk stormakt. Som et ledd i dette ble erobringer av kolonier Italias fremste utenrikspolitiske mål.

Tyskland, Sovjet, Japan og Italia ønsket å utvide sine territorier, og denne intensjonen var en av årsakene til den 2. verdenskrig.

3.2.2 Var ideologiske motsetninger en årsak til 2. verdenskrig?

Renesanssefilosofen Hobbes hevdet at en stats fremste oppgave var å beskytte innbyggerne og deres eiendom mot fienden. Den 1. verdenskrigs totale karakter med rekordstore tapstall og massive ødeleggelser av by og land ble av de fascistiske bevegelsene brukt som bevis for at de demokratiske statene ikke evnet å beskytte sine borgeres liv og eiendom på en tilfredsstillende måte. Fascistene hevdet at kun en sterk sentralisert stat basert på total kontroll og disiplin kunne sikre sine innbyggere til enhver tid. Videre hevdet fascistene at demokratiets natur tilrettela og forsterket interessekonflikter innad i et land, og slik gjorde en demokratisk stat svekket og et utsatt bytte for fiendtlige militarisererte stater. Oppfatningen om at demokratiene hadde sviktet, gav grobunn for oppslutning rundt totalitære ideologier i mange land i mellomkrigstiden. Den kraftige økonomiske veksten som følge av industrialiseringen og imperialismen, hadde ikke kommet det store flertallet til gode. Den skjeve fordelingen skapte både stor fattigdom og misnøye i store deler av befolkningen. Misnøyen toppet seg etter børskrakket i 1929 og gav de fascistiske bevegelsene økt oppslutning.

Ved utbruddet av 2. verdenskrig var det tre store ideologier som konkurrerte om verdenshegemoni: fascismen/nazismen, det kapitalistiske demokratiet og kommunismen.

Fascismen/nazismen tilhørte den realistiske skolen. Det kapitalistiske demokratiet var basert på den liberale skolen, mens kommunismen ideologisk sett tilhørte idealismen. Disse tre ideologiene representerte verdier som stod i motsetning til hverandre. Kampen om å innføre eller bevare en ideologi, var en av årsakene til den 2. verdenskrig.

3.2.3 Hadde noen land et behov for ytre fiender for å minske intern misnøye?

Tyskland i mellomkrigstiden var preget av store politiske motsetninger og økonomisk kaos og sosial uro. Den tyske hæren følte seg sviktet av sin politiske ledelse ved nederlaget i den første verdenskrigen. Det var to kuppforsøk kort tid etter første verdenskrigen. Inspirert av den russiske revolusjonen ble det gjort flere spede forsøk på revolusjon i Tyskland. Det politiske landskapet bestod av mange titalls partier i opposisjon mot den sittende regjering. Den økonomiske verdenskrise i 1929 rammet Tyskland spesielt hardt. I en slik situasjon kan det være nærliggende for makthavere å vende folkets oppmerksomhet mot ytre fiender. Da Hitler kom til makten, skapte han nye arbeidsplasser, blant annet ved å bygge ut krigsindustrien. Indirekte var da ytre fiender pekt ut. Det tyske folket opplevde Versailles-traktaten som ydmykende og Hitlers strategi fungerte på denne måten samlende for det tyske folk.

3.2.4 Var den 2. verdenskrig en frigjøringskrig?

Allerede ved fredsforhandlingene i Versailles var det mange som tok til orde for at vilkårene ikke ville skape varig fred. Fredstraktaten fratok Tyskland muligheten til å ha en egen hær og til å føre en selvstendig utenrikspolitikk. Landet fikk ikke ha full kontroll på egen industri og fikk redusert suverenitet på egen jord. I tillegg ble 8,5 millioner tyskere underlagt andre stater. Den britiske økonomen John Maynard Keynes deltok opprinnelig i den britiske delegasjonen i fredsforhandlingene. Han trakk seg i protest fra forhandlingene fordi han mente traktatens betingelser ville være ødeleggende for europisk økonomi og legge grunnlaget for en ny storkonflikt i Europa.⁷ Den britiske statsministeren David Lloyd George mente at Tyskland ville søke hevn uansett hvor strenge restriksjoner landet ble pålagt i Versailles-traktaten, så lenge tyskerne opplevde traktaten som urettferdig og undertrykkende.⁸

Tysklands annektering av Sudetlandet i Tsjekkoslovakia skjedde gjennom en grenserevisjon som ble gjort ved München-forliket i 1938. Forliket skjedde som et resultat av en oppstand blant sudettyskerne mot den tsjekkiske regjeringen. Det er liten tvil om det var et sterkt ønske i Sudetland om en gjenforening med Tyskland.

Da Tyskland gikk inn i Polen var en gjenforening med den tyske befolkningen i Polen en forklaring som ble gitt. Hvorvidt dette bare var et påskudd eller det virkelige motivet, er vanskelig å bedømme. Konsekvensen er uansett at invasjonen var den utløsende faktoren for en ny stormaktskrig i Europa.

Japan baserte sin økonomi på utvikling av eksportindustri. Landet opplevde liten frihet i internasjonale handel. Japans ressurstilgang ble i stor grad diktret av de vestlige imperiemaktene.

⁷ Keynes, *The economic consequences of the peace*, New York, Harcourt, Brace and Howe, 1920, kap 6

⁸ Willmott, *Første verdenskrig*, Cappelen Damm, 2008, s 294

Landet hadde en stolt tradisjon og ambisjoner om å være en økonomisk stormakt. Japan opplevde at ambisjonene ikke ble tatt på alvor av stormaktene.

For den tyske og japanske befolkningen kunne 2. verdenskrig oppleves som en frigjøringskrig fra en økonomisk og politisk undertrykkelse fra stormaktenes side.

3.2.5 Har sikkerhetsdilemmaet og ”føre var”-prinsippet betydning som årsaksforklaring?

Det kan være grunn til å spørre om noen av de angripende land hadde en begrunnet eller ubegrunnet frykt for å bli angrepet. En kan ikke si at Tyskland og Italia var truet av andre nasjoner i forkant av 2. verdenskrig. Derimot følte Sovjet seg truet av Tyskland og Japan. Denne frykten var likevel ikke en årsak til den 2. verdenskrig.

Japan følte seg truet av USA, blant annet fordi USAs marine var et viktig instrument i vestens oljeblokade mot Japan. Når Japan ønsket å sikre seg direkte tilgang til olje gjennom å erobre Indonesia, fryktet landet reaksjoner fra USA. Denne frykten lå til grunn for Japans forkjøpsangrep på Pearl Harbour.⁹

3.2.6 Var den 2. verdenskrig forårsaket av enkeltindivider som ønsket å bli historiske?

Både Hitler og Mussolini var fasinert av antikken og romerriket.¹⁰ Når Hitler døpte sitt imperieprosjekt for det tredje riket henspilte dette nettopp på Tyskland som arvtageren riket henspilte dette nettopp på Tyskland som arvtageren etter det romerske riket. Han hadde et ønske om å bli stående i historien som Tysklands redningsmann. Å sikre seg en plass i historien er vel en av de få målsettinger Hitler lyktes med til det fulle.

3.2.7 Hvilken betydning hadde kampen om ressurser?

Frem til og med første verdenskrig var kull den viktigste energikilden i den industrialiserte verden. Teknologiske nyvinninger som bil og fly medførte at olje ble den viktigste energiressursen. Den strategiske verdien av oljerike områder ble dermed radikalt endret. Kaukasus var Tysklands beste alternativ til en sikker tilgang til olje. Tilgang til de oljerike områdene skapte en interessekonflikt mellom Tyskland og Sovjet. Manglende vilje til enighet om utnyttelsen av disse områdene, gjorde en krig mellom de to landene uunngåelig. Likeledes kan Japans behov for en sikker tilgang til olje ansees som en årsak til Japans krig mot USA.

3.3 Utløsende årsaker

Det er tre begivenheter som normalt regnes som de utløsende årsaker for den 2. verdenskrig. Tysklands invasjon av Polen 1. september 1939. Invasjonen utløste krig mellom Tyskland og Italia på den ene siden og Storbritannia og Frankrike på den andre siden. Tysklands invasjon av

⁹ Hobsbawn, Ekstremismens tidsalder, Gyldendal Norsk Forlag, 1997, s 48

¹⁰ Cohen, Undergångens arkitektur, First Run Features, 1989

Sovjet 22. juni 1941 førte til krigen ble utvidet til en tofrontskrig. Japans angrep av Pearl Harbor 7. desember 1941 medførte at USA kom med i krigen. Angrepet var den direkte årsaken til at de to uavhengige krigene i Europa og Asia ble forbundet til en global krig.

4 Avslutning

De aktive stormaktene under den 2. verdenskrig har ikke vært i krig med hverandre senere. Det er flere faktorer som kan forklare dette.

Kort tid etter krigens slutt oppstod det en ny maktbalanse mellom supermaktene USA og Sovjet (den kalde krigen). Denne maktbalansen er blitt kalt terrorbalansen fordi nye kjernefysiske våpen gjorde at konsekvensene av en krig kunne true hele den menneskelige sivilisasjon.

I 1945 ble et overnasjonalt organ basert på folkeretten, FN, grunnlagt for å sikre verdensfreden og menneskerettighetene. Gjennom FN har medlemslandene klart å forhandle frem en rekke konvensjoner og traktater og slik skapt et internasjonalt juridisk samarbeid.

Ved Bretton Wood-konferansen i 1944 inngikk 44 land et økonomisk samarbeid gjennom opprettelse av tre institusjoner: GATT(nå WTO), IMF og IBRD(nå World Bank). I dag er en stor majoritet av verdens land medlemmer av disse institusjonene. Samarbeidet har lagt grunnen for en stor økning i verdenshandelen.

Etter århundrer med krig i Europa har vi nå en enestående situasjon. Her har landene gjennom både økonomisk og juridisk samarbeid levd i fred med hverandre gjennom blant annet EU.

Det kan synes som om fungerende internasjonale maktstrukturer er med på å øke fraværet av krig.

7
ag, 2007
court, Brace and Howe,

2009
elens Forlag, 1986
oug & Co, 2001